

'קופסת השמיטה המופלאה' פרק שני – ללמוד לוותר בעין טובה

בהלימה לערך עין טובה ולימוד זכות

שכבה צעירה ובוגרת

הרציונאל

שיעור זה הוא השני מתוך ארבעה שיעורים בנושא השמיטה בהלימה לערכי "חינוך מתוך אמונה" הנלמדים לשנה זו (שליחות וענווה, עין טובה ולימוד זכות, חסד ונתינה ואהבת העם והמדינה). קופסת השמיטה המופלאה לוקחת את התלמיד למקומות שונים בהם מזדמן לו להבין בכל פעם ערך אחר הנובע ממצוות השמיטה ומתקשר לנושא החודש.

לפי ספר החינוך אחד הטעמים למצוות השמיטה הוא: "ועוד יש תועלת נמצא בדבר, לקנות בזה מידת הוותרנות". אדם מפקיר את שדהו אחת לשבע שנים לאו דווקא בשביל העזרה לעניים, אלא כדי שידע לוותר על רכושו, כדי שלא ייתפס לרכושנות על אשר לו וירכוש את מידת הוותרנות. כאשר ירכוש מידה זו לגבי אדמתו - מן הסתם תשפיע מידה זו על התנהגותו בכל התחומים שבין אדם לחברו. מצווה נוספת הקשורה לשמיטה היא שמיטת כספים, שמשמעה שבסוף שנת השמיטה שומטים גם את החוב מהחזר הלוואות שהגיע זמן פירעונן אך טרם נפרעו. המצווה כוללת איסור לתביעת החוב שהושמט ואיסור להימנע מלהלוות כסף מתוך חשש ששמיטת כספים תשמט את ההלוואה, כפי שכתוב: "השֹׁמֵר לֵךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל לְאִמֹר, קִרְבָּה שְׁנֵת-הַשְּׁבַע שְׁנֵת הַשְּׁמִטָּה, וְרָעָה עֵינֶךָ בְּאַחִיד הָאֲבִיוֹן, וְלֹא תִתֵּן לוֹ" (דברים ט"ו, ט'). התורה רואה בחומרה תכונה של צרות עין וקמצנות מול קושי וצורך של האחר ומכנה את מי שיש לו ולא נותן משלו "רע עין". וכן כתב בעל ספר החינוך, מצווה תע"ז: "ללמד נפשנו במידות המעולות **מידת הנדיבות ועין טובה**".

בשיעור זה נלמד על יכולת הוויתור בעין טובה ובטוב לבב ונתבונן במעלת האדם שנותן משלו בעין טובה.

הערה: שימו לב - השיעור מותאם לשכבה הצעירה והבוגרת. התבוננו בכותרות בגוף השיעור ובנספחים.

המטרות

- התלמידים ילמדו שהשמיטה מחנכת את האדם לתת בעין טובה מהיבול שעד עכשיו נחשב שלו.
- התלמידים ילמדו על מידת העין הטובה והימנעות מצרות עין מתוך מצוות שמיטת כספים.
- התלמידים יתאמנו על וויתור בדברים שבין אדם לחברו.

מבנה השיעור

- פתיחה: קופסת השמיטה המופלאה (מליאה)
- שלב א': מצוות השמיטה מלמדת על וותרנות עין טובה (מליאה וזוגות)

- שלב ב': שמיטת כספים (מליאה וזוגות)
- סיכום: מה אני משמיט? על מה אוותר?

ההכנות הנדרשות לשכבה הצעירה:

- יש לצלם לכל תלמיד או להקרין את תמונת טוביה במטע שלו (נספח 1).
- יש לצלם לכל תלמיד דף משימה (נספח 2).
- יש לצלם לכל תלמיד או להקרין תמונת קומיקס (נספח 3).
- יש לצלם לכל תלמיד דף משימה (נספח 4).

ההכנות הנדרשות לשכבה הבוגרת:

- יש לצלם בהגדלה או להקרין את תמונת טוביה במטע שלו (נספח 1).
- יש לצלם לכל תלמיד דף משימה (נספח 2).
- יש להכין כרטיסיות מידע (נספח 3).
- יש לצלם לכל זוג דף שאלות (נספח 4).

מהלך השיעור

פתיחה: קופסת השמיטה המופלאה (מליאה)

- נקרא את הקטע הבא:

"שניצלים וצי'פס!" אמרתי בצהלה ומיהרתי להצטרף לאחי. בצלחת מרכזית נחו להם עשרות שניצלים ולידם קערת צי'פס ענקית. "חגיגה של ממש", חשבתי ואכלתי לשובע. כשסיימתי הבחנתי שנשארו די הרבה שניצלים בקערה. "האם אוכל לאכול גם מחר מהשניצלים שנשארו?" שאלתי את אימא. אימא לא הספיקה לענות כי לפתע נכנסו ילדי השפילמנים. משפחת שפילמן גרה לידינו וקשרי ידידות חמים נרקמו בין המשפחות. "אימא טלפנה והודיעה שתאחר היום, היא תקועה בפקק גדול. אפשר להישאר אצלכם עד שתבוא?" אמרה נעמה שפילמן, הילדה הבכורה. "בשמחה", ענתה אימא והוסיפה: "אתם וודאי רעבים מאוד". אימא לא חיכתה לתשובה. היא מיהרה להושיב את שלושת הילדים ולסדר עבורם מנות אוכל גדושות. התבוננתי בערמת השניצלים שהלכה והתרוקנה. למרבה האכזבה גם מקערת הצי'פס לא נותר מאומה. "אוף", חשבתי. "למה הם היו צריכים להיכנס פתאום?" אימא התבוננה בי ונדמה שקראה את מחשבותיי, אך במקום להסיביר ולהטיף היא הושיטה לי את הקופסא המופלאה. סקרנותי גברה: "מה הקשר למצוות השמיטה, לשפילמנים ולשניצלים?" הרהרתי. כבר לא הייתה לי סבלנות לחכות. הרגשתי שהתיאבון ברח ובמקומו מילאה אותי סקרנות. "לאן תיקח אותי הקופסא הפעם?" חשבתי ופתחתי אותה, אך לא קרה דבר. "מה לא בסדר בקופסא?" חשבתי ודחפתי את ראשי פנימה. לפתע נשאבתי פנימה ומצאתי את עצמי מול דלת לא מוכרת שצבעה אדום. פתחתי אותה בחשש ולפתע מצאתי את עצמי בשדה הפתוח, סביבי עצי תפוחים מבלבלים. ממש התחשק

לי לקטוף תפוח אדום ולטעום מהפרי העסיסי, אך היה שם שלט גדול ובו כתוב: "מטע התפוחים של טוביה - אסור לקחת". על יד השלט עמד טוביה ונראה לחוץ מאוד. שמעתי אותו אומר:

שלב א': מצוות השמיטה מלמדת על וותרנות ועין טובה (מליאה וזוגות)

- נפנה את התלמידים לתמונת מטע התפוחים (נספח 1).
- נבקש מהתלמידים לקרוא את דבריו של טוביה החקלאי.
  - מה אפשר ללמוד מדבריו?
  - כיצד הוא מתייחס לפירות?
  - מה קשה לו? איזו מידה הוא צריך לתקן?
- נסביר שכעת נלמד כיצד מצוות השמיטה יכולה לעזור לטוביה לעבוד על מידת הוותרנות והעין הטובה.
- נחלק לכל תלמיד דף משימה (נספח 2) ונבקש למלא את המשימה.
- נפנה את התלמידים לתמונה (נספח 1). ננסח עם התלמידים שלט חדש ההולם את מצוות השמיטה.

שלב ב' לשכבה הצעירה: שמיטת כספים (מליאה וזוגות)

נמשיך בסיפור:

עמדתי והתבוננתי בפליאה בשדה התפוחים של טוביה. הוא היה מלא בילדים, באמהות ובאבות ובידיהם סלים. כולם קטפו בשמחה מהתפוחים האדומים. טוביה עמד שם רגוע ושמח. אמנם לא יישארו לו תפוחים לכל העונה וספק אם תהיה לו ריבה מתוקה, אבל משהו בלב שלו נפתח ושמח. הוא לא ידע עד כמה נעימה ההרגשה לתת. נזכרתי בפניהם השמחות של השפילמנים לנוכח צלחת האוכל הגדושה וניסיתי להרגיש את אותה ההרגשה. נדמה לי שהצלחתי, כי לפתע הרגשתי הרגשה נעימה. הכנסתי את ראשי לתוך הקופסא, התכוננתי להישאב לתוכה ולהגיע הביתה, אך למרבה הפלא מצאתי את עצמי במקום זר ולא מוכר. היה זה בית מפואר. איש לבוש בחליפה ישב על ספת עור ולצידו ישב איש שנראה עני ועל פניו ארשת פנים מופתעת ושמחה. שמעתי מה אומר העשיר לעני ולא האמנתי...

- נציג בפני התלמידים את תמונת הקומיקס (נספח 3).
- נדון:
  - מהי הלוואה?
  - לכמה זמן ניתנה הלוואה בסיפור הקומיקס?
  - מה קרה כשהגיע זמן הפירעון?
  - כיצד השפיעה שנת השמיטה על הלוואה?
  - כיצד נקראת המצווה?
  - איזו מידה מלמדת המצווה את העשיר?

- נחלק לכל זוג דף משימה (נספח 4) ונבקש למלא את המשימה.

שלב ב' לשכבה הבוגרת: שמיטת כספים (מליאה וזוגות)

- נמשיך בסיפור:

עמדתי והתבוננתי בפליאה בשדה התפוחים של טוביה. הוא היה מלא בילדים, באמהות ובאבות ובידיהם סלים. כולם קטפו בשמחה מהתפוחים האדומים. טוביה עמד שם רגוע ושמח. אמנם לא יישארו לו תפוחים לכל העונה וספק אם תהיה לו ריבה מתוקה, אבל משהו בלב שלו נפתח ושמח. הוא לא ידע כמה נעימה ההרגשה לתת. נזכרתי בפניהם השמחות של השפילמנים לנוכח הצלחת הגדושה וניסיתי להרגיש את אותה ההרגשה. נדמה לי שהצלחתי, כי לפתע הרגשתי הרגשה נעימה. הכנסתי את ראשי לתוך הקופסא, התכוננתי להישאב לתוכה ולהגיע הביתה, אך למרבה הפלא מצאתי את עצמי במקום זר ולא מוכר.

עמדתי בחוץ והתבוננתי. היה זה בית גדול ויפה. הקופסא היבהבה וסימנה לי להיכנס פנימה. בסלון הבית על כורסת עור יקרה ישב מישהו ופניו עצובות. בגדיו היו פרומים וכובעו דהוי. "אל תדאג כל כך", שמעתי לפתע קול עבה של מישהו שיצא מהמטבח ובידיו ספלי קפה. "כנראה הוא בעל הבית", חשבתי והמשכתי להתבונן בסקרנות. בעל הבית הניח את ספלי הקפה על מפת המשי ואמר: "אני מצטער על העיכוב, עובדת המטבח לא נמצאת כאן כרגע ואינני מיומן בהכנת קפה".

אחר כך הוא הוציא מכיסו מעטפה והגיש לאורח. "יש כאן מספיק כסף, תוכל לפתוח עסק חדש ולפרנס את משפחתך", אמר. "תאריך הפירעון - עוד שנתיים מהיום", הוסיף.

האיש הודה לו מקרב לב ומלמל: "אני מקווה שאצליח להחזיר הכול בזמן". הוא לגם מהקפה בידיים רועדות, מלמל עוד דברי ברכה ויצא מהבית.

בעל הבית נשאר ישוב במקומו. הוא לגם מהקפה והעווה את פניו: "אוי, הקפה מלוח!" הוא אמר לעצמו ופרץ בצחוק גדול. אחר כך הוציא מכיס החליפה את הפלאפון שלו וליטף את המסך. "את מר אבי", הוא אמר בקול סמכותי. "שלום אבי, מדבר שי כהן. אני יודע שהעסק שפתחת לא כל כך הצליח. אני מזכיר לך שהיום הוא היום האחרון של שנת השמיטה ולכן רק רציתי ליידע אותך שאינך חייב לי מאומה, מבחינתי ההלוואה הופכת למענק". לא שמעתי מה ענה אבי, יכולתי רק לדמיין איך הוא מודה ומברך. ואז אמר שי כהן את המשפט שהכי הפתיע אותי: "אל תודה לי, תודה לקב"ה שנתן את התורה. אני רק ממלא הוראות, שנה טובה ולהתראות". הייתי מבולבל: איזה הוראות ממלא שי כהן? היכן כתוב בתורה שחייבים לוותר על הלוואה? ומדוע ציין שי כהן את העובדה שהיום הוא היום האחרון של שנת שמיטה?

- נשאל: האם אתם יכולים להשיב על השאלות ששאל הילד?
- נתחלק לזוגות וניתן לכל זוג דף שאלות (נספח 4).
- נפזר ברחבי הכיתה כרטיסיות מידע (כמה מכל סוג) (נספח 3) נבקש מהזוגות לעבור בין הכרטיסים ולמלא את המשימה.
- נעבור במליאה על עיקרי הדברים.
- נשאל: מה הקשר בין שמיטת כספים להפקרת הפירות בשדה? (מידת הווייתור)

סיכום: מה אני משמיט? על מה אוותר? (עבודה יחידנית)

נמשיך בסיפור:

באמת שהתפעלתי. איך יכול משהו לוותר כך על כספו? איזו עין טובה וותרנות. הרגשתי שגם אני רוצה לוותר למישהו על משהו. תוך כדי שחשבתי על רעיון הבהיקה הקופסא הצבעונית וסימנה לי לשוב הביתה. הספקתי אפילו לשמוע את השפילמנים מודים לאימא על הארוחה הטעימה.

- נאמר: בשנה מיוחדת זו גם אם איננו חקלאים אנו יכולים ליהנות מהערכים שמלמדת מצוות השמיטה.
- נבקש מכל תלמיד לחשוב מה הוא יכול להשמיט למען החבר (זיכרונות לא טובים, חפצים שנתן ולא הושבו, וכדומה) ולכתוב לעצמו.
- הצעה נוספת: כל תלמיד יחשוב על משהו מחפציו שהוא יכול לוותר עליו לטובת חברו / לטובת הכיתה (באישור של אימא). דבר זה יקבע בנפש את יכולת הנתינה והוויתור.

נספח 1 – טוביה במטע התפוחים

אני קשור למטע ואוהב את התפוחים שלי, הם בשבילי כמו ילדים שטיפחתי והשקתי. כל התפוחים האלו הם בשבילי ובשביל משפחתי. אשתי תכין ריבה טעימה ממה שישאר. אני עומד כאן ושומר שאף אחד לא יקטוף מהתפוחים שלי.

מה למד טוביה החקלאי משנת השמיטה?

נספחים

נספח 1.

הבקשה לצייף ציור של שדה תפוחים, אוביה עם בואת ציבור ואילו השלם

מהסיפור:

אני קשור למטע ואוהב את התפוחים שלי, הם בשבילי כמו ילדים שטיפחתי והשקתי. כל התפוחים האלו הם בשבילי ובשביל משפחתי. אשתי תכין ריבה טעימה ממה שישאר. אני עומד כאן ושומר שאף אחד לא יקטוף מהתפוחים שלי.

לצייף את אוביה עם בואת ציבור ושלם פיק. לכתוב כותרת מה למד

אוביה החקלאי משנת השמיטה.

נספח 2 – דף משימה

מה מלמדת מצוות השמיטה?

1. קראו את ספר 'בעל החינוך' במקור שלפניכם:

”ועוד יש תועלת נמצא בדבר, לקנות בזה מידת הוותרנות”
(מצווה פ”ד)

מה הסיבה למצוות השמיטה לפי דברי בעל החינוך?

2. קראו את הפסוקים הבאים מספר ויקרא פרשת בהר.

”שֵׁשֶׁת שָׁבוּעוֹת יִהְיֶה לְאָרֶץ. וְהִיְתָה שֵׁשֶׁת הָאָרָץ לָכֶם לְאֲכֹלָה, לָדָבָר וְלַעֲבָדָה וְלְאִמְתָּהּ; וְלִשְׂכִירָהּ וְלַתּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עִמָּךְ. וְלִבְהֵמָתְךָ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתְךָ לְאֹכֶל”
(ויקרא כ”ה, ו”)

צבעו בצבע אדום את המילים המלמדות למי נותנים את פירות השמיטה.

השלימו, היעזרו בתרמילון:

החקלאי מצווה לתת ב_____ טובה מה_____ ל_____ ו_____ ול_____ ולתושב ה_____ עמו. וגם ל_____ ול_____.

מצוות השמיטה מחנכת להתגברות על_____ וקמצנות ומרגילה למידת ה_____ ולנתינה בעין_____ לכולם.

(בהמות / טובה / עין / כולם / אמתו / צרות עין / עבדו / לשכירו / גר / פירות / חיות / וותרנות)

נספח 3 – תמונת קומיקס לשכבה הצעירה

המקור למצווה:

"מִקֶּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה. וְזֶה, דִּבַּר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל
בַּעַל מִשֶּׁה יָדוּ, אֲשֶׁר יִשֶּׂה בְּרֵעֵהוּ: לֹא יִגֹּשׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו,
כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לְה' (דברים ט"ו, א'-ב').

מצווה א': מצוות עשה להשמיט את כל החובות.

מצווה ב': מצוות לא תעשה, שאין לתבוע את החובות מהלווה.

1. על מי חלה המצווה?

2. מה שומטים?

טעם המצווה:

"ללמד נפשנו במידות המעולות: מידת הנדיבות ועין טובה"

(ספר החינוך מצווה תע"ז)

1. מדוע מצווה התורה על שמיטת כספים?

קראו את המשך דברי ספר החינוך וכתבו טעם נוסף:

"ונקבוע בלבבנו הביטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר
נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכול כלול הברכה והרחמים".

אלו כספים לא משמיטים?

שמיטת כספים משמטת דווקא חובות של הלוואות שהגיע
זמנם להיפרע ולא נפרעו, ולא חובות שטרם הגיע זמנם
להיפרע או חובות אחרים שאינם הלוואות. לכן כל חוב שאי
אפשר לתבוע בסוף השמיטה - אינו מתבטל!

האם שי כהן מחויב לשמוט את החוב של אבי? מדוע?

מועד קיום המצווה

לדעת רוב הדעות שמיטת כספים חלה מיד עם שקיעת החמה של היום האחרון של שנת השמיטה, ב- כ"ט באלול, עם כניסת ראש השנה של השנה החדשה.

ממתי מחויבים בשמיטת כספים?

אזהרה!

"השֹׁמֵר לֹא יִפּוֹ יְהִיָּה דְבַר עִם לְבַבָּךְ בְּלִיעַל לְאִמֹר: קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְרַעַה עֵינֶיךָ בְּאֶחִיד הָאֲבִיוֹן, וְלֹא תִתֵּן לוֹ" (דברים ט"ו, ט"ז-י"ז)

1. מה מזהירה התורה את בעלי הממון?
2. איך מכנה התורה את המחשבה שלא לתת הלוואות בגלל הקרבה לשנת השמיטה?
3. "ורעה עינך באחיד האביון" הסבירו את המילים.

הברכה

"כִּי בְּגִלְל הַדְּבָר הַזֶּה, יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכֹל מְשַׁלַּח יָדְךָ" (דברים ט"ו, י"ז).

1. מה מבטיחה התורה למי שהוא טוב עין ובעל בטחון?

נספח 4 דף משימה לשכבה הצעירה

קראו את הפסוק המלמד על שמיטת כספים.

"מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה. וְזֶה, דָּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל בְּעַל מִשָּׂה יָדוּ, אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרַעְיוֹ: לֹא יִגֹּשׂ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אָחִיו, כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לֵה' (דברים ט"ו, א')
טעם המצווה:
"ללמד נפשנו במידות המעולות מידת הנדיבות ועין טובה" (ספר החינוך מצווה תע"ז)

• צבעו בצבע אדום את השורש ש.מ.ט. שבפסוקים.

• איזו מידה מלמדת מצוות השמיטה? _____

• השלימו:

מצוות השמיטה מלמדת לתת ב _____ ל _____

מצוות השמיטה עוזרת לנו להתגבר על _____ וקמצנות
ומרגילה למידת ה _____

(כולם / צרות עין / עין טובה / וותרנות)

נספח 4 דף משימה לשכבה הצעירה

קראו את הפסוק המלמד על שמיטת כספים.

"מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה. וְזֶה, דָּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל בְּעַל מִשָּׂה יָדוּ, אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרַעְיוֹ: לֹא יִגֹּשׂ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אָחִיו, כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לֵה' (דברים ט"ו, א')
טעם המצווה:
"ללמד נפשנו במידות המעולות מידת הנדיבות ועין טובה" (ספר החינוך מצווה תע"ז)

• צבעו בצבע אדום את השורש ש.מ.ט. שבפסוקים.

• איזו מידה מלמדת מצוות השמיטה? _____

• השלימו:

מצוות השמיטה מלמדת לתת ב _____ ל _____

מצוות השמיטה עוזרת לנו להתגבר על _____ וקמצנות
ומרגילה למידת ה _____

(כולם / צרות עין / עין טובה / וותרנות)

נספח 4 : דף למילוי המשימה (זוגות) לשכבה הבוגרת

המקור למצווה:

1. על מי חלה המצווה? _____
2. מה שומטים? _____

טעם המצווה:

מדוע מצווה התורה על שמיטת כספים? _____
טעם נוסף: _____

אלו כספים לא משמיטים:

האם שי כהן מחויב לשמוט את החוב של אבי? מדוע?
_____

מועד קיום המצווה:

ממתי מחויבים בשמיטת כספים? _____

אזהרה!

1. מה מזהירה התורה את בעלי הממון? _____
2. איך מכנה התורה את המחשבה שלא לתת הלוואות בגלל הקרבה לשנת השמיטה?
_____
3. "ורעה עינך באחיד האביון" הסבירו את המילים.
_____

הברכה

מה מבטיחה התורה למי שהוא טוב עין ובעל בטחון?
_____